

ประวัติศาสตร์ไทย

การเมืองสมัยอยุธยา

ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยา

- วิดีโอ อดีตในอนาคต (ตอนที่15) : “อโยธยาศรีรามเทพนคร”
- https://www.youtube.com/watch?v=PHDM_P0nEfQ

ที่มา VLek-Prapai Channel

การตั้งถิ่นฐานก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา

- <https://www.youtube.com/watch?v=M2npb1fG-8c>

ที่มา ตามรอย2กุมารสยาม "ขรรค์ชัย - สุจิตต์"

นำชมจุดกำเนิดกรุงศรีอยุธยา วัดพุทไธศวรรย์

ราชวงศ์และกษัตริย์สมัยกรุงศรีอยุธยา

- อยุธยา มี 5 ราชวงศ์ (34 พระองค์)

- 1. ราชวงศ์อู่ทอง	3	พระองค์
2. ราชวงศ์สุพรรณภูมิ	13	พระองค์
3. ราชวงศ์สุโขทัย	7	พระองค์
4. ราชวงศ์ปราสาททอง	4	พระองค์
5. ราชวงศ์บ้านพลูหลวง	6	พระองค์

*** นับรวม ขุนวรวงศาธิราช

ราชวงศ์อุทอง

1. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อุทอง) พ.ศ. 1893-1912)

การขยายอำนาจไปยังสุโขทัยและ
อาณาจักรขอมที่เมืองพระนคร

2. สมเด็จพระราเมศวร (ครั้งที่1) พ.ศ. 1912-1913

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

3. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพะงั่ว) พ.ศ. 1913-1931

-ขยายอาณาเขตได้เมืองสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น

-ทำสงครามกับอาณาจักรล้านนาเป็นครั้งแรก

4. สมเด็จพระเจ้าทองจันท์ หรือพระเจ้าทองลัน พ.ศ. 1931

(ครองราชย์ 7 วัน)

ราชวงศ์อุทอง(อีกครั้ง)

*** สมเด็จพระรามาศวร (ครั้งที่ 2) พ.ศ. 1931-1938

- ข้อสังเกต ชื่อเรียก คำว่า พระรามศวร เป็นพระอิสริยยศของพระราชโอรสในพระมหากษัตริย์ สมัยอยุธยา (ส่วนใหญ่หมายถึง พระราชโอรสองค์โต /มักจะเป็นรัชทายาทองค์ต่อไป)

-ทำสงครามกับล้านนา

-ยกทัพไปตีนครธม(เมืองหลวงกัมพูชาขณะนั้น)

ได้สำเร็จ

ราชวงศ์อุทอง

5. สมเด็จพระราชาธิบดีราช พ.ศ. 1938-1952

(ข้อสังเกต พระราชพงศาวดารเรียกพระนามพระเจ้าแผ่นดินตามอิสริยยศเดิมว่า พระราเมศวร จึงเรียกพระราชโอรสซึ่งได้รับเป็นรัชทายาทว่า "พระรามราชา" แทน)

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ(อีกครั้ง)

6. สมเด็จพระนครินทราธิราช (เจ้านครอินทร์) พ.ศ. 1952-1967

ตีสุโขทัยได้

*** การค้าขายกับราชสำนักจีน***

7. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (เจ้าสามพระยา) พ.ศ.1967-1991

**อยุธยาใช้อำนาจเหนือสุโขทัยผนวกสุโขทัยเป็น
ส่วนหนึ่งของอยุธยา

*** อยุธยามีอำนาจเหนือกัมพูชาอย่างเด็ดขาด

**** กัมพูชาย้ายเมืองหลวงไปอยู่กรุงพนมเปญ

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

- 8. สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ.1991—2031
 - ** ทรงปฏิรูปการปกครอง โดยรวมศูนย์อำนาจ แบ่งงานฝ่ายพลเรือนและทหารออกจากกัน
 - *** ทำสงครามกับอาณาจักรล้านนา (พระเจ้าติโลกราช)
 - **** ทรงโปรดเสด็จประทับที่เมืองพิษณุโลก นาน 25 ปี

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

- 9. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 พ.ศ. 2031 - 2034
- 10. สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 (พระเชษฐาธิราช) พ.ศ. 2034-2072

*** ชาวตะวันตกเข้ามาติดต่อการค้าขายครั้งแรก

คือโปรตุเกส

11. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 (หน่อพุทธางกูร)

พ.ศ. 2072-2076

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

- 12. พระรัชฎาธิราช พ.ศ.2076 - 2077

(ครองราชสมบัติพระชมอายุ 5 พรรษา)

13. สมเด็จพระไชยราชาธิราช พ.ศ.2077-2089

*** ทำสงครามกับพม่าครั้งแรก คือ คีกเชียงกราน

***** ขุดคลองลัดบางกอก*****

เริ่มมีทหารอาสาโปรตุเกส การใช้ปืนไฟ *

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

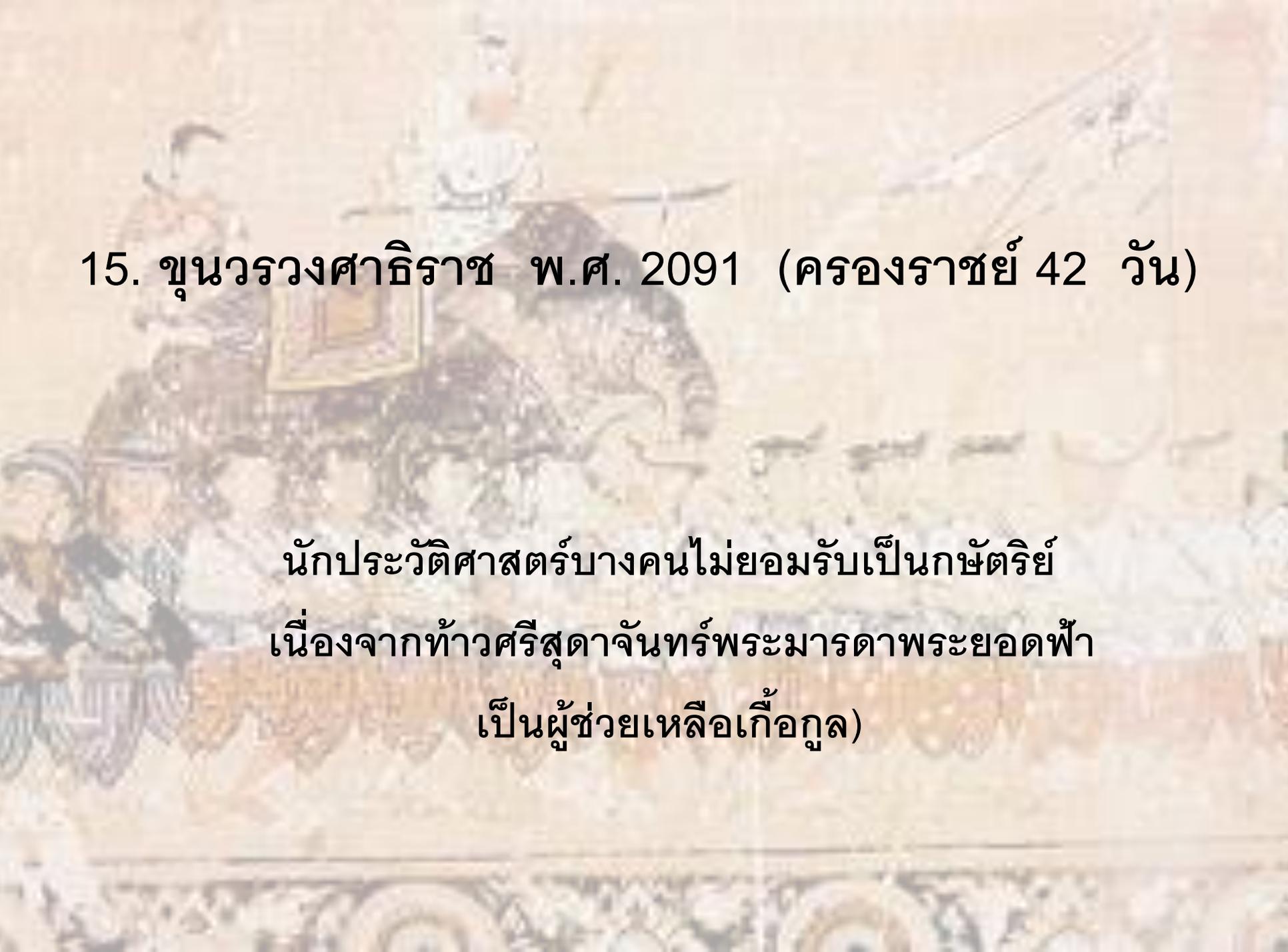
14. พระยอดฟ้า หรือพระแก้วฟ้า พ.ศ. 2089 -2091

(ครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 11 พรรษา)

***** ขุนวรวงศาธิราช พ.ศ. 2091 (ครองราชย์ 42 วัน)

นักประวัติศาสตร์บางคนไม่ยอมรับเป็นกษัตริย์

เนื่องจากท้าวศรีสุดาจันทร์พระมารดาพระยอดฟ้าเป็นผู้ช่วยเหลือ
เกื้อกูล)

15. ขุนวรวงศาธิราช พ.ศ. 2091 (ครองราชย์ 42 วัน)

นักประวัติศาสตร์บางคนไม่ยอมรับเป็นกษัตริย์
เนื่องจากท้าวศรีสุดาจันทร์พระมารดาพระยอดฟ้า
เป็นผู้ช่วยเหลือเกื้อกูล)

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

16. สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2091-2111

เดิมคือพระเทียรราชา พระอนุชาของพระไชยราชา

พระมเหสี คือ พระศรีสุริโยทัย

มีพระราชโอรส 2 พระองค์ คือ พระราเมศวร

พระมหินทราธิราช

มีพระราชธิดา 2 พระองค์ คือ พระวิสุทธิกษัตริย์

(พระราชทานแต่ขุนพิเรนทรเทพ ไปครองเมืองพิษณุโลก)

พระเทพกษัตริย์

***** รัชสมัยของพระองค์มีสงครามสำคัญคือ ตีกับพม่า

สงครามช้างเผือก / มีการกล่าวถึงพระศรีสุริโยทัยในการรบ
กับพม่าในรัชสมัยนี้

ผลจากสงคราม

- ไทยเจรจายุติสงครามกับพม่า เพื่อแลกเปลี่ยน (พระมหากษัตริย์และพระราเมศวร ที่ถูกกองทัพพม่าล้อมไว้ได้)

โดยไถ่ตัวพร้อมทั้งเสียช่าง 2 เชือกคือ พลายศรีมงคล และ พลายมงคลทวีป ให้แก่พม่า

ราชวงศ์สุพรรณภูมิ

17. สมเด็จพระมหินทราธิราช พ.ศ. 2111- 2112

**** เสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่า ครั้งที่ 1

**** พระองค์ถูกจับไปพม่าแต่สวรรคตระหว่างทาง

ราชวงศ์สุโขทัย (หรืออาจเรียกว่าพระร่วง)

18. สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พ.ศ. 2112-2133

เดิมคือ**ขุนพิเรนทรเทพ** ได้รับพระราชทานพระราชธิดาจากพระมหาจักรพรรดิคือพระวิสุทธิกษัตริย์ และโปรดเกล้าฯให้ครองเมืองพิษณุโลก

ต่อมาพม่าได้แต่งตั้งให้เป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา (ตกเป็นเมืองขึ้นพม่า 15 ปี) มี พระราชโอรสคือ พระนเรศวร (ทรงกู้อิสรภาพในเวลาต่อมา)

ราชวงศ์สุโขทัย

19. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พ.ศ. 2133-2148

** เหตุการณ์สำคัญคือ สงครามยุทธหัตถี

*** ทรงกู้เอกราชได้ในปีพ.ศ. 2127

*** อาณาจักรขยายกว้างขวางทั้งอาณาจักร

ล้านนา ล้านช้าง และกัมพูชาและพม่า บางส่วน

ราชวงศ์สุโขทัย

20. พระเอกาทศรถ พ.ศ. 2148- 2153 (สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่3)

****การค้ากับฮอลันดา / ส่งคณะทูตไปยังฮอลันดา

**** คณะทูตคณะแรกที่เดินทางไปยุโรป

(ตามธรรมเนียมการทูตอย่างเป็นทางการ)

21. พระศรีเสาวภาคย์ พ.ศ. 2153-2154

(พระราชโอรสของพระเอกาทศรถครองราชย์ได้เพียง 1 ปี 2 เดือน

ถูกรัฐประหาร)

22. พระเจ้าทรงธรรม (พระอินทราชา) พ.ศ. 2154-2171 (พระราชโอรสของพระเอกาทศรถ) ปราดภิเชกพระเชษฐา

สมัยพระเจ้าทรงธรรม

เป็นยุครุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา มีการคัดลอกพระไตรปิฎกภาษาบาลี

***พบรอยพระพุทธรูป จิ่งโปรดเกล้า ฯ สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธรูป
ที่ สระบุรี

***การค้าต่างประเทศรุ่งเรือง

*****ฮอลันดามีอิทธิพลทางการค้าเพิ่มขึ้น***

*****พ่อค้าญี่ปุ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอยุธยา มีกองทหารอาสาญี่ปุ่น
มีขุนนางญี่ปุ่นเช่น ออกญาเสนาภิมุข

***เริ่มมีสงครามทำให้เสียเมืองท่าทวายให้พม่า

***กัมพูชาและเชียงใหม่พยายามตั้งตนเป็นอิสระ

ราชวงศ์สุโขทัย

23. พระเชษฐาธิราช พ.ศ. 2171-2172 (ครองราชย์รวม 1 ปี 7 เดือน)

(พระราชโอรสของพระเจ้าทรงธรรม ครองราชย์พระชนมายุ 15 พรรษา หลังครองราชย์ได้ 7 วัน พระอนุชาคือ พระพันปีศรีสินก่อนการช่งสมกองพลที่เพชรบุรีเพื่อรัฐประหารแต่ไม่สำเร็จ จึงถูกสำเร็จโทษ

พระเชษฐาธิราช ครองราชย์ได้ 8 เดือนถูกพระยากลาโหมสุริยวงศ์ จับสำเร็จโทษ)

24. สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ พ.ศ. 2172 (ครองราชย์ได้ 38 วัน)

(พระราชโอรสของพระเจ้าทรงธรรม และทรงเป็นพระอนุชาของ พระเชษฐาธิราช โดยครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 9 พรรษา)

ถูกเจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์แย่งราชสมบัติและสำเร็จโทษ

ราชวงศ์ปราสาททอง

25. สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2172 – 2199

เดิม คือ เจ้าพระยาโกษาธิบดีสุนทรวิวงศ์ ตำแหน่งสมุหโกษา
(แย่งชิงพระราชสมบัติพระเจ้าอภัยวงศ์ และสำเร็จโทษ
กษัตริย์องค์ก่อน)

**โปรดเกล้าฯทำพิธีอินทราชาภิเษก / การลบคักราช

***ฮอลันดาผูกขาดการค้าหนังสัตว์ในสยาม

***โปรดเกล้าฯสร้างปราสาทนครหลวง (จำลองแบบจากนครวัดประเทศกัมพูชา)
และสร้างปราสาทในพระบรมมหาราชวัง / พระตำหนัก/ศาลา ตามเส้นทางไปพระพุทธบาท

*****โปรดเกล้าฯตรากฎหมายหลายฉบับ อันเป็นรากฐานของกฎหมายตามสามดวง

ราชวงศ์ปราสาททอง

26. สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย พ.ศ. 2199 (ครองราชย์ 3-5 วัน)

(พระราชโอรสของพระเจ้าปราสาททอง แต่ถูกรัฐประหารในเวลาต่อมา)

27. สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา พ.ศ. 2199 (ครองราชย์ได้ 2 เดือน) (พระอนุชาของพระเจ้าปราสาททอง ทรงสำเร็จโทษสมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย)

เกิดสงครามกลางเมืองสู้รบกับพระนารายณ์ซึ่งเป็นอุปราช

ราชวงศ์ปราสาททอง

28. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พ.ศ. 2199 – 2231

**** ยุคทองของวรรณคดี

*** มีการส่งทูตเจริญสัมพันธไมตรี ระหว่าง ไทย-ฝรั่งเศส
ตรงกับพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ของฝรั่งเศส

*** ยุคนี้มีขุนนางชาวตะวันตกคือ ออกญาวิไชเยนทร์

(คอนสแตนติน ฟอลคอน ชาวกรีก มีบทบาทการค้า/การเมือง ทำให้พระสงฆ์และ
ขุนนางไทยไม่พอใจ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสำคัญ

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

29. สมเด็จพระเพทราชา พ.ศ. 2231-2246

เดิม เป็นขุนนางที่ควบคุมกรมคชบาล
และตำแหน่งสมุหกลาโหม

*** ยุคนี้ขับไล่ชาติตะวันตกออกจากอยุธยา ***

(คำว่า บ้านพลูหลวง หมายถึง ชาวบ้านพลูหลวง เมืองสุพรรณบุรี)

30. สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) พ.ศ.2246-2251

*** มีการกล่าวถึงในภายหลังเกี่ยวกับพันท้ายนรสิงห์ ที่ได้รับยกย่องเรื่องความ
รับผิดชอบ มีการขุดคลองด้านทิศตะวันตกเชื่อมเส้นทางคมนาคมที่สะดวกระหว่างสมุทรสงครามปัจจุบัน -
บางกอก - อยุธยา

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

31. สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ที่ 9 (พระเจ้าท้ายสระ)

พ.ศ.2251-2275

เดิมคือเจ้าฟ้าเพชร (มีพระอนุชาคือเจ้าฟ้าพร ต่อมาคือพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

คำว่าท้ายสระ คือสถานที่ซึ่งมีการขุดสระรอบพระที่นั่ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของพระบรมมหาราชวัง มีการก่อสร้างพระที่นั่งบรรยงก์รัตนาสน์ หรือเรียกพระที่นั่งดังกล่าวว่าพระที่นั่งท้ายสระ)

*******มีการปฏิสังขรณ์วัดสำคัญจำนวนมาก เช่น วัดมเหยงค์ เป็นต้น**

(ในรัชสมัยนี้กรมพระราชวังบวรสถานขณะนั้น(ต่อมาคือพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ) ทรงปฏิสังขรณ์วัดกุฎีดาว)

32. สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3 (พระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ)

พ.ศ. 2275-2301 หรือ สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 3

(ฝ่ายพม่าเรียกว่า พระมหาธรรมราชา)

******* ทรงปราบดาภิเษกโดยสู้รบกับเจ้าฟ้าอภัยและเจ้าฟ้าปรเมศร์ พระโอรสของพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ ซึ่งเดิมพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระนั้นทรงมีตำแหน่งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลซึ่งเป็นตำแหน่งสืบทอดราชสมบัติ แต่ภายหลังพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระทรงดำรงมอกราชสมบัติให้พระราชโอรสองค์โตคือเจ้าฟ้านเรนทร แต่ทรงไม่รับ พระเจ้าอยู่หัวท้ายสระจึงมอบพระราชสมบัติให้พระโอรสองค์รองคือ เจ้าฟ้าอภัย)

******* ยุคนี้มีการส่งพระสงฆ์ไปยังลังกาเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาที่

ลังกา

******* มีพระราชโอรสสำคัญคือเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร(เจ้าฟ้ากุ้ง) ซึ่งมีงานประพันธ์สำคัญเช่น กาพย์เห่เรือ นันทโศปน์นทสูตรคำหลวง พระมาลัยคำหลวง

******** ยุคที่พระพุทธศาสนารุ่งเรือง ศิลปกรรม ศาสนสถานได้รับการอุปถัมภ์ มีการปฏิสังขรณ์วัดสำคัญต่าง ๆ จำนวนมาก

ราชวงศ์บ้านพลูหลวง

33. สมเด็จพระเจ้าอู่ทองพร (ขุนหลวงหาวัด) พ.ศ. 2301

(ครองราชย์ ประมาณ 1 เดือน)

ถวายราชสมบัติให้พระเชษฐาแล้วเสด็จผนวช

34. สมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (พระเจ้าเอกทัศ)

พ.ศ. 2301- พ.ศ. 2310

อยู่ธยา เป็นราชธานี พ.ศ. 1892-2310 รวม 417 ปี

การแย่งชิงราชสมบัติ

ปัญหาการแย่งราชสมบัติของกรุงศรีอยุธยา เกิดขึ้น 15 ครั้ง

- เกิดในกลุ่มพระบรมวงศานุวงศ์กับพระมหากษัตริย์ 10 ครั้ง
- เกิดจากพระมหากษัตริย์กับขุนนาง 5 ครั้ง

**** ปัญหาการแย่งราชสมบัติ เป็นปัญหาการเมืองภายใน ที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งอยุธยา สาเหตุการแย่งชิงอำนาจเกิดจากปัจจัยต่างๆ คือ**

วัดโคกพระยา ที่สำเร็จโทษพระบรมวงศ์ชั้นสูง

- [ที่มา — วารสารศิลปวัฒนธรรม\(ออนไลน์\)](#)
- [https://www.silpa-mag.com/history/article 4522](https://www.silpa-mag.com/history/article_4522)

สาเหตุการชิงราชสมบัติ

1. อำนาจของพระมหากษัตริย์
2. ความบกพร่องของระบบมุลนาย-ไพร่
3. ข้อบกพร่องของการปกครอง

1. อำนาจของพระมหากษัตริย์

ตำแหน่งพระมหากษัตริย์เป็นตำแหน่งสูงสุดของการปกครองทั้งมีอำนาจ
บารมีและทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาล

สถานภาพของอยุธยา คือ พระเจ้าแผ่นดิน

เจ้าชีวิต

สมมุติเทพ

ฯลฯ

การควบคุมพระราชอำนาจ มิให้ถูกล้มล้างอำนาจ

ได้แก่

- มีกฎหมายเทียบบาล คือกฎหมายกำหนดโทษกบฏที่มีความผิดและรับโทษร้ายแรง เช่น ริบราชบาตร ฆ่าเสียทั้งโคตรหรือฆ่าเจ็ดชั่วโคตร
- การนำระบบเทวราชา เพื่อให้กษัตริย์มีพระราชอำนาจสิ้นพันกำหนดพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา
- ส่งเสริมประโยชน์แก่ผู้จงรักภักดี หรือพระราชนาประโยชน์ ได้แก่ ที่ดิน ทรัพย์สินตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ

2. ความบกพร่องของระบบมูลนาย-ไพร่

ระบบมูลนาย-ไพร่ เป็นระบบควบคุมกำลังพลโดยพระมหากษัตริย์ทรงพระราชทานไพร่ให้กับเจ้านายเชื้อพระวงศ์ และขุนนาง เพื่อใช้แรงงาน (ตอบแทนด้านผลผลิตตามยศ ตำแหน่ง และศักดินา)

เพราะไม่มีระบบเงินเดือนพระราชทานให้

ไพร่ทุกคนต้องสังกัดมูลนาย

ผู้ใดไม่มีสังกัดจะไม่มีสิทธิทางศาล/ ไม่มีสิทธิคุ้มครองทางกฎหมาย

ไพร่จึงเป็นฐานอำนาจแก่พระราชวงศ์/ ขุนนาง

ความพยายามแก้ไขปัญหากำลังคน

- มีการออกกฎหมายบังคับให้มูลนายแจ้งจำนวนไพร่ในสังกัดให้ราชการทราบ เรียกว่า “บัญชีหางว่าว”

มีการสักรเลข เพื่อกำกับสังกัดของไพร่ มีกรมสุรัสวดี

ในทางปฏิบัติ- มีการปิดบังจำนวนไพร่ที่แท้จริง เช่น ไพร่หลวงต้องทำงานแก่ราชการซึ่งเป็นงานหนักมากทำให้หนีไปเป็นไพร่สมแก่ขุนนาง/เจ้านายจำนวนมาก

3. ข้อบกพร่องของระบบการปกครอง

รูปแบบการปกครองของอยุธยา

ระยะที่ 1 อยุธยาตอนต้น (ก่อนสมัยพระบรมไตรโลกนาถ)

ระยะที่ 2 อยุธยาตอนกลาง-ตอนปลาย

(สมัยพระบรมไตรโลกนาถและสมัยพระเพทราชา)

ระยะที่ 1 อยุรยาตอนตัน (ก่อนสมัยพระบรมไตรโลกนาถ)

- อยุรยาตอนตัน ใช้รูปแบบการปกครองหัวเมือง โดยมี
 1. ราชธานีเป็นศูนย์กลางอำนาจ
 2. เมืองลูกหลวง พระโอรสปกครอง (เพื่อป้องกันราชธานี)และฝึกหัดพระโอรส
 3. เมืองชั้นนอก
 4. ประเทศราช

**ปัญหา คือ เมื่อผลัดแผ่นดิน กษัตริย์องค์ใหม่ครองราชย์อ่อนแอ
เมืองลูกหลวงที่เข้มแข็งมักจะแย่งชิงราชสมบัติเสมอ**

ตัวอย่างปัญหาการแย่งชิงราชสมบัติ

- - กรณีขุนหลวงพะงั่วจากเมืองสุพรรณบุรี กับพระราเมศวร
- - กรณีพระราเมศวรจากเมืองลพบุรีกับพระเจ้าทองลั่นที่กรุงศรีอยุธยา
- - กรณีพระนครอินทราชาจากเมืองสุพรรณบุรีกับ พระรามราชาที่อยุธยา

ระยะที่ 2 อยุรยาตอณกลาง-ตอนปลาย

(สมัยพระบรมไตรโลกนาถ ถึง สมัยพระเพทราชา)

การปฏิรูปในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

ปัญหาเดิมคือ การแย่งอำนาจระหว่างพระราชโอรส ในการปกครองลูกหลวงเพราะมีกองทัพเข้มแข็งมักยกทัพมาชิงราชสมบัติ

การปฏิรูปคือ พระบรมไตรโลกนาถ ทรงยกเลิกระบบเมืองลูกหลวง ให้ขุนนางปกครองแทน(ตั้งอำนาจรวมศูนย์ที่กษัตริย์)

******* แต่งตั้งขุนนางมีอำนาจสูงสุด คือ สมุหกลาโหม (ทหาร)

และสมุหนายก (พลเรือน)

ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิรูปการปกครอง

การแย่งอำนาจในอดีตเกิดจากพระราชโอรส แย่งราชสมบัติ

แต่การปฏิรูปสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ทำให้ขุนนางมีอำนาจ โดยเฉพาะ
ตำแหน่ง สมุหกลาโหม สามารถโค่นล้มราชวงศ์และปราบดาภิเษกเป็น
กษัตริย์แทน

ตัวอย่าง คือ - พระเจ้าปราสาททอง

- พระเพทราชา

ความพยายามแก้ไข / ถ่วงดุลอำนาจขุนนาง

ในสมัยพระเพทราชา พยายามแก้ไขปัญหาอำนาจที่เข้มแข็ง
ของสมุหกลาโหม จึงแบ่งแยกอำนาจออกจากกันดังนี้

สมุหกลาโหม ควบคุมทั้งทหารและพลเรือนหัวเมืองฝ่ายใต้
สมุหนายก ควบคุมทั้งทหารและพลเรือนหัวเมืองฝ่ายเหนือ
กรมพระคลังหรือกรมท่า ดูแลหัวเมืองชายฝั่งตะวันออก

*** เป็นการกระจายอำนาจออกไป แต่การแก้ไขนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหา
การแย่งชิงราชสมบัติได้***

ผลการแย่งราชสมบัติ

- เมื่อมีการปลัดแผ่นดิน ของกษัตริย์จะนำไปสู่การถอนรากถอนโคนฐานอำนาจของกษัตริย์องค์ก่อน เช่น

- การริบราชบาท

- การประหารเจ็ดชั่วโคตร

มีการหลีกเลี่ยงโดยออกบวช เพื่อพ้นราชภัย

มุลนายมีทั้งลด หรือเพิ่มอำนาจ เกิดความไม่แน่นอนจึงหันมาพึ่งเจ้านายคนใหม่ เพื่อเอาตัวรอด เกิดการรวมกลุ่มเป็นก๊กเป็นเหล่า โดยมีสมัครพรรคพวกของตน สนับสนุน เอื้อประโยชน์แก่การแสวงหาประโยชน์

(การฉ้อราษฎร์บังหลวง)

การปฏิรูปการปกครอง

จตุสมภ หมายถึงหลักการบริหารบ้านเมือง 4 กรม

(จตุแปลว่า สี่ ส่วนสดมภแปลว่า หลัก)

กรมเมือง(เวียง) เจ้ากรมคือ ขุนเมือง

กรมวัง

ขุนวัง

กรมคลัง

ขุนคลัง

กรมนา

ขุนนา

สมุหนายก

ตำแหน่งสมุหนายก คือ **พระยาจักรีศรีอองครักษ์**

มีตราประจำตำแหน่งคือ **พระราชสีห์**

มีหน้าที่ดูแลกิจการฝ่ายพลเรือนในราชธานี
และทุกหัวเมืองในราชอาณาจักร ใน”พระไอยการตำแหน่งนาพล
เรือน” ปราบกฏว่ากรมมหาดไทยแบ่งการปกครองดังนี้

พระพราง

พระไชย

พระพราง

หน่วยงานย่อยของการปกครองฝ่ายพลเรือน

กรมมหาดไทย (สังกัดสมุหนายก) แบ่ง เป็น

1. กรมมหาดไทย ฝ่ายเหนือ มีหลวงมหาอำมาตยาธิบดี เป็นเจ้ากรม
2. กรมมหาดไทย ฝ่ายพลำกัง(กำลั้ง) มีหลวงจำแสนบดีศรีบริบาล เป็นเจ้ากรม (มีตราเป็นรูปช้างบรรทุกปีนใหญ่)

*** ต่อมาธิบดีชอบการปกครองท้องถิ่น

ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

หน่วยงานย่อยของการปกครองฝ่ายพลเรือน(ต่อ)

3. กรมมหาดไทย

ฝ่ายตำรวจภูธร หลวงวาสุเทพ

เป็นเจ้าของกรม

ขุนพิศณุแสน(ขุนวิษณุแสน)

เป็นปลัดขวา

ขุนเพชรอินทรา

เป็นปลัดซ้าย

ฝ่ายตำรวจภูธร มีหน้าที่จับกุม รักษาความสงบ เดินตระเวนรักษาความสงบทั่วไป

หน่วยงานย่อยของการปกครองฝ่ายพลเรือน(ต่อ)

4. กรมมหาดไทย ฝ่ายตำรวจภูบาล มีหลวงเพชฌุเทพ เป็นเจ้ากรม

ขุนมหาพิไชย เป็นปลัดขวา

ขุนแผลงสะท้าน เป็นปลัดซ้าย

กรมฝ่ายตำรวจภูบาล ทำหน้าที่ รักษาอธิปไตย สอดส่องดูแล
การก่อกบฏ จลาจล หรือภัยที่มีผลต่อบ้านเมือง/กษัตริย์

***** (กรมนี้ไม่มีหลักฐานแน่ชัดเกี่ยวกับงานของกรมตำรวจนี้)

สมุหกลาโหม

ตำแหน่งสมุหนายก คือ เจ้าพระยามหาเสนาบดี

มีตราคชสีห์ เป็นตราประจำตำแหน่ง

ทำหน้าที่รับผิดชอบกิจการทหารภายในราชอาณาจักร

มี”พระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง” กำหนด

หน่วยงานสำคัญ 2 หน่วย คือ

1. กรมพระกลาโหมฝ่ายเหนือ (พระธรรมไตรโลก เป็นเจ้ากรม)
2. กรมพระกลาโหมฝ่ายพลำกัง(กำลัง) (หลวงศรีเสาวราชภักดีเป็นเจ้ากรม)

หน่วยงาน / หน้าที่ของฝ่ายทหาร

1. กรมที่เป็นทหารหน้ารักษาพระองค์และราชอาณาจักร เช่น

กรมทหารอาสาใหญ่ซ้ายขวา กรมอาสาธองซ้ายขวา
กรมแขนทองซ้ายขวา กรมทวนซ้ายขวา

กรมมอญ (แบ่งเป็น 5 กรมใหญ่ – กรมตั้งทองซ้าย
ขวา กรมดาบสองมือ กรมอาทมาตซ้ายขวา)

หน้าที่ของทหารหน้ารักษาพระองค์คือปราบปราม
ข้าศึก ในยามสงบมีหน้าที่ลาดตระเวนชายแดนเพื่อสืบข่าวข้าศึก

หน่วยงาน / หน้าที่ของฝ่ายทหาร (ต่อ)

2. กรมที่เป็นทหารเข้ากระบวนเสด็จพระราชดำเนินในยาม

สงคราม

ได้แก่ กรมอาสาญี่ปุ่น กรมอาสาจาม กรมฝรั่งแม่นปืน
กรมเกณฑ์ทหารอย่างฝรั่ง กรมเตรสั้งซ์ และกรมกลองชนะ

หน้าที่ คือ ไปราชการเฉพาะเมื่อตามเสด็จพระมหากษัตริย์ใน
ราชการสงคราม

หน่วยงาน / หน้าที่ของฝ่ายทหาร (ต่อ)

3. กรมที่เป็นทหารรักษาพระองค์

มีหน่วยงาน กรมพระตำรวจหน้าแปดกรม

กรมพลพัน กรมทนายเลือก กรมคู่ชัก กรมทหารใน

กรมทหารเหล่านี้เป็นทหารรักษาพระองค์ขึ้นตรงกับ
พระมหากษัตริย์

หน่วยงาน / หน้าที่ของฝ่ายทหาร (ต่อ)

4. กรมช่างสิบหมู่

เป็นกรมทหารที่ขึ้นกับเจ้านายที่ทรงกำกับ
ทำหน้าที่สร้างป้อมค่าย โรงเก็บสรรพวุธ ช่างหล่อปืนใหญ่

ข้อสังเกต

การเพิ่มอำนาจทางทหารให้ขุนนางโดยเฉพาะ สมุหกลาโหม
ทำให้ขุนนางมีฐานอำนาจ นำไปสู่การแย่งชิงราชสมบัติ

ต่อมาจึงมีการปฏิรูปในสมัยพระเพทราชาที่แบ่งอำนาจ
สมุหกลาโหม สมุหนายก และเพิ่มบทบาทหัวเมืองชายฝั่ง
ตะวันออก

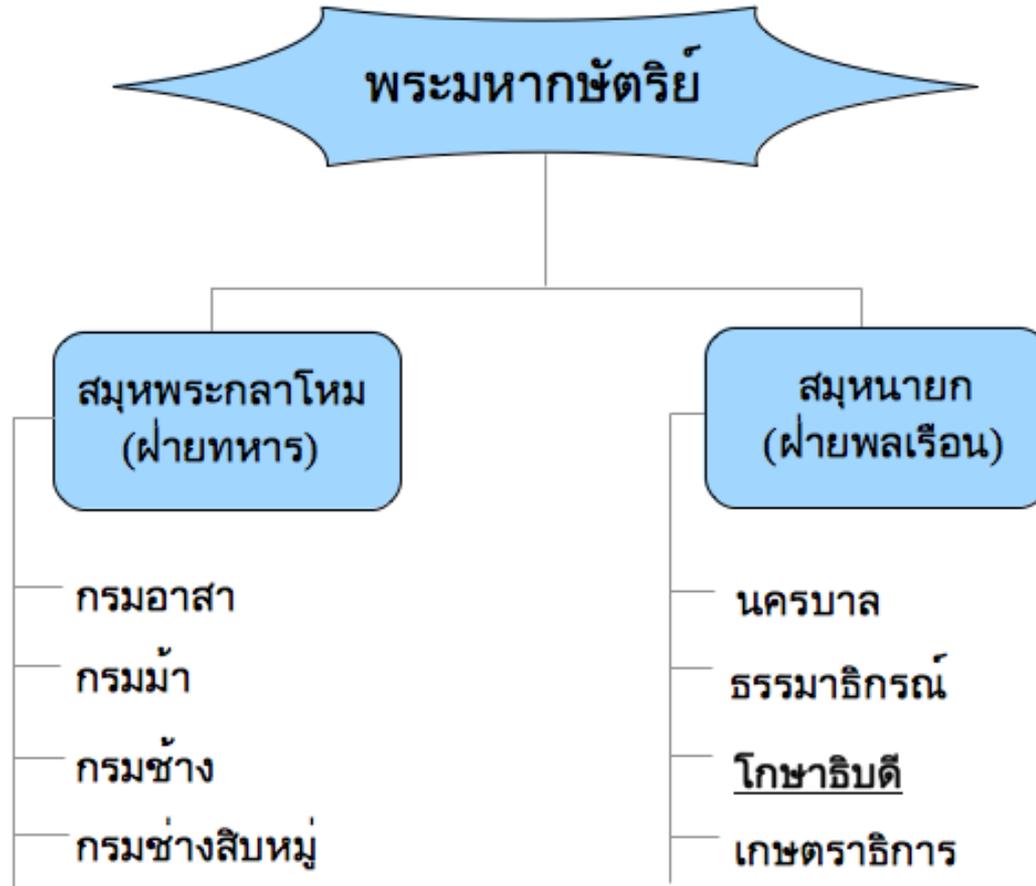
ข้อสังเกต

- การปฏิรูปในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ

ตำแหน่งสมุหกลาโหมทำความผิด

ทรงโปรดฯ ให้หัวเมืองฝ่ายใต้ขึ้นกับเจ้าพระยาชำนาญบริรักษ์
(ผู้นำสูงสุดกรมพระคลัง)

ทำให้หัวเมืองฝ่ายใต้อยู่กับกรมท่าจนถึงรัตนโกสินทร์
ตอนต้น

จตุสดมภ์ / ชื่อตำแหน่ง

ยศ ของเสนาบดี จตุสดมภ์ (เดิมเป็นขุน)

ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีการเลื่อนยศเป็น พระ

ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ มีการเลื่อนยศเป็น พระยา

ในสมัยพระนารายณ์ มีการเลื่อนยศสูงสุด เป็น เจ้าพระยา

อย่างไรก็ตาม ศักดินายังคง 10,000 ไร่ ตามเดิม

การปฏิรูปจตุสดมภ์

1. กรมนครบาล (กรมเวียง / กรมเมือง) เจ้ากรม คือ พระยายมราช

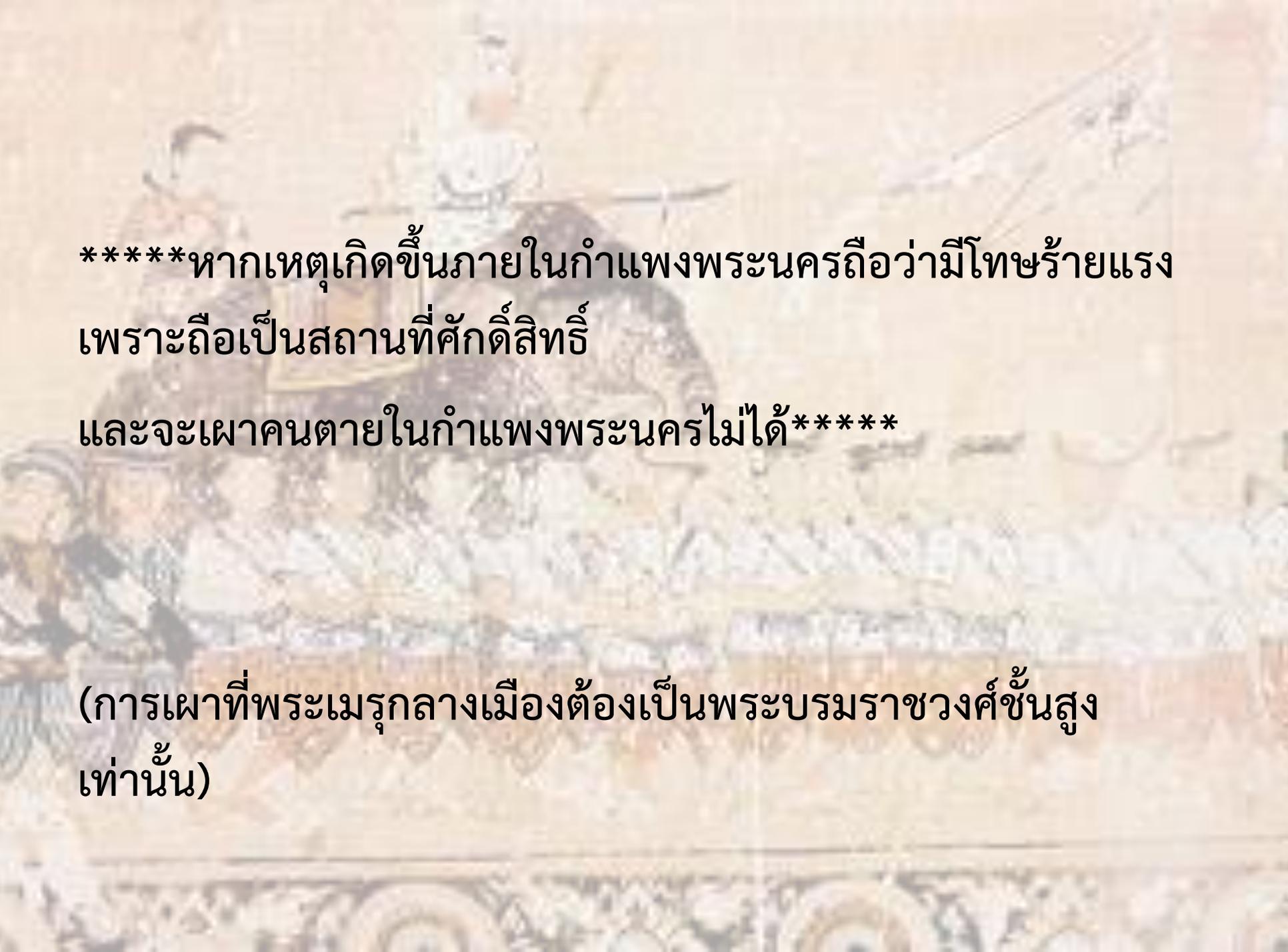
หน้าที่ คือปกครองดูแลบ้านเมือง เพื่อเกิดความสงบเรียบร้อย ปราบปรามโจรผู้ร้ายและลงโทษผู้กระทำความผิด

(มี 2 กรม คือกรมกองตระเวนขวา / กรมกองตระเวนซ้าย)

โดยมีศาลอยู่ใต้บังคับบัญชา เรียกว่า ศาลนครบาล

ศาลนครบาล ทำหน้าที่ พิพากษาในพระนครทั้งหมด มีเสภาพระนคร (เสภาคือคูก) เพื่อขังนักโทษโดยเฉพาะนักโทษ

อุกฉกรรจ์ เช่น ปล้นฆ่าลักทรัพย์เกิน 500 บาท (ถือว่าสูงสุดในสมัยนั้น) เจ้ากรมจะนำความกราบบังคมทูล

*****หากเหตุเกิดขึ้นภายในกำแพงพระนครถือว่ามิโทษร้ายแรง
เพราะถือเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์
และจะเผาคนตายในกำแพงพระนครไม่ได้*****

(การเผาที่พระเมรุกลางเมืองต้องเป็นพระบรมราชวงศ์ชั้นสูง
เท่านั้น)

การปฏิรูปจตุสดมภ์

- 2. กรมธรรมาธิกรณ์ (กรมวัง) เจ้ากรมคือ พระยารัษฎรรมาธิบดี

เป็นกรมที่ใหญ่ที่สุดในจตุสดมภ์ เพราะทำหน้าที่เกี่ยวกับกิจการของพระมหากษัตริย์ อารักขาความปลอดภัย ควบคุมกิจการภายในพระราชวัง ทั้งพระราชพิธี รายรับรายจ่ายในวัง

บังคับ/ลงโทษคนในวัง (ยกเว้นทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์)

มีศาลชำระความ (คดีในวัง) และศาลยุติธรรมทั้งหมด

- แต่งตั้งตำแหน่ง”หลวงยกกระบัตร “ ขุนนางที่ประจำหัวเมืองโดยเจ้าเมืองทำอะไรผลการไม่ได้/รับนโยบายจากเมืองหลวง

การปฏิรูปจตุสดมภ์

- 3. โภษาธิบดี (กรมคลัง) เจ้ากรมคือ พระยาโภษาธิบดี
(ต่อมาคือพระยาพระคลัง)

ทำหน้าที่ดูแลจัดเก็บภาษีอากร เก็บ
รักษา่วยอากร ที่ได้จากการเกณฑ์ทหาร (ไพร่)และบรรณาการจาก
เมืองประเทศราช ควบคุมรายจ่ายของแผ่นดิน

- มีหน่วยงานต่าง ๆ ได้แก่ กรมพระคลัง
มหาสมบัติ กรมพระคลังสินค้า กรมพระคลังแสงสรรพุธ กรม
พระคลังทั้งสี่สิบสอง กรมทำเป็นต้น

ข้อสังเกต / กรมคลัง

- กรมคลัง มีความสำคัญสำหรับอยุธยาเพราะมีการติดต่อกับต่างประเทศ

** กรมคลัง จึงทำหน้าที่ติดต่อกับค้าขายและกิจการต่างประเทศอื่น ๆ

มีกรมที่รับผิดชอบด้านต่างประเทศโดยตรง คือ กรมท่า

(พระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษา เป็นตำแหน่งผู้นำกรมท่า)

มีศาลกรมคลัง ทำหน้าที่ตัดสินคดีด้านภาษีและการค้า

ด้านต่างประเทศ(กรมท่า) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกรมคลัง

กรมท่ามี 2 กรม คือ กรมท่าซ้าย - ค้าขายด้านตะวันออกกับกัมพูชา

ญวน จีน ญี่ปุ่น และฮอลันดา

ขุนนางคือพระยาโชฎีกกราชเศรษฐี

กรมท่าขวา- ค้าขายด้านตะวันตกกับเกาะชวา มลายู อินเดีย
เปอร์เซีย ซาติตะวันตก

ขุนนางคือ พระยาจุฬาราชมนตรี

ภาพจิตรกรรมฝาผนังสะท้อนสังคมสมัยอยุธยา

ข้อสังเกตเกี่ยวกับกรมท่า

กรมท่า ทำหน้าที่ติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ จึงมี
ภาพด้านการทูต และมีกองล่าม ทำให้มีบทบาท
สำคัญมากขึ้นในเวลาต่อมา

ใบบอก

- ใบบอก คือ หนังสือรายงานเหตุการณ์ทางราชการ หนังสือแจ้งราชการมาจากหัวเมือง

ใบบอกจากประเทศลาว

การปฏิรูปจตุสดมภ์

4. กรมเกษตรราธิการ (กรมนา) เจ้ากรมคือ **พระยาพลเทพ**

ต่อมาเปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็น**เกษตราธิบดี**

- **หน้าที่** คือ ดูแลรักษานาหลวง เก็บภาษีทางข้าว
ค่านาจากราษฎร จัดซื้อข้าวขึ้นฉางหลวงใน
พระราชวัง และพระนคร

- เป็นเสนาบดีที่ลงมือไถนาในพิธีจรดพระนังคัลแรก
นาขวัญ

มีศาลกรมนา บังคับคดีของราษฎร (นา โคน กระบือ)

ข้อสังเกตุกรรมนา

กรรมนา ทำหน้าที่ดูแลที่ดิน ไร่ ไร่นา ถิ่นที่ที่ดิน ออกไป
เหยียบบ่บ่า ทรายองและโหนด หาพันธุ์ข้าว ให้ราษฎร คอยดูแลการ
ทำนามิให้นาวางเปล่า

การเก็บภาษีนา แบ่งเป็นนาคูโค (นาในที่ลุ่มมีน้ำท่า ชลประทานดี ได้
ผลผลิตดี)

นางฟางลอย (นาที่ขึ้นอยู่กับน้ำฝนเป็นหลัก

ถ้าปีทีแห้งแล้งจะเก็บเฉพาะพื้นที่ที่ทำนาได้เท่านั้น)

ข้อมูลอ้างอิง อยุธาสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เมืองท่ายุทธการค้าเอเชียครองโลก

<https://www.prachachat.net/d-life/news-143737>

การปฏิรูปหน่วยงานที่ขึ้นตรงกับพระมหากษัตริย์

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

(ยศ/ ตำแหน่งรองจากจตุสดมภ์)

1. กรมราชบัณฑิต - มีพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี เป็นเจ้ากรม
ดูแลกิจการเกี่ยวกับพระสงฆ์ ศาสนา สอนหนังสือ
พระสงฆ์ สอบไล่ปริยัติธรรม รักษาพระไตรปิฎก

มีกรมสังฆการี ปกรองสงฆ์ / มีอำนาจสั่งพระได้

มีศาลกรมธรรมการ ไว้ตัดสินพระสงฆ์ที่กระทำความผิด

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

- 2. กรมภูษามาลา – ทำหน้าที่เกี่ยวกับเครื่องแต่งกายและพระยศ / เครื่องประดับ ของพระมหากษัตริย์ (ทรงเป็นสมมุติเทพ) รวมทั้งเครื่องใช้ที่มีลักษณะพิเศษ
 - ถวายงานส่วนพระองค์ เช่น น้ำสรง(น้ำเจือน้ำมนต์)
- *** กรณีสวรรคต จะจัดการพระบรมศพของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ชั้นสูง

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

4. กรมพราหมณ์หลวง – มีหัวหน้าพราหมณ์ ตำแหน่ง พระราชครู
พราหมณ์ มี 2 นิกาย

- **ศิวเวท** นับถือพระศิวะเป็นใหญ่

- **วิษณุเวท** นับถือพระวิษณุเป็นใหญ่

(ทำหน้าที่เกี่ยวกับช่างเท่านั้น) เรียกกลุ่มนี้ว่าพราหมณ์พฤติบาศ –
พราหมณ์คล้องช้าง มีพิธีทอดเชือกและตามเชือก หรือเรียกว่า

พิธีรำพัดชา ทุกปี เป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์

ข้อสังเกต พราหมณ์หลวง

- กรมพราหมณ์หลวงมี พราหมณ์ประจำ ณ ศาลหลวง

มี**ประธานลูกขุน** คือ มีพระครูบุโรहित

และพระมหाराชครูมหาริธร

***** เป็นพราหมณ์กฏหมายทำหน้าที่ปรึกษางานราชการแผ่นดิน

ร่างพระราชกำหนด

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

5.กรมพระคชบาล - เจ้ากรม คือ พระเพทราชา

ทำหน้าที่ คุมบัญชาช้างทั่วราชอาณาจักร

สืบดูว่าโขลงช้างอยู่ที่ใด เดินตามดูจำนวนช้าง

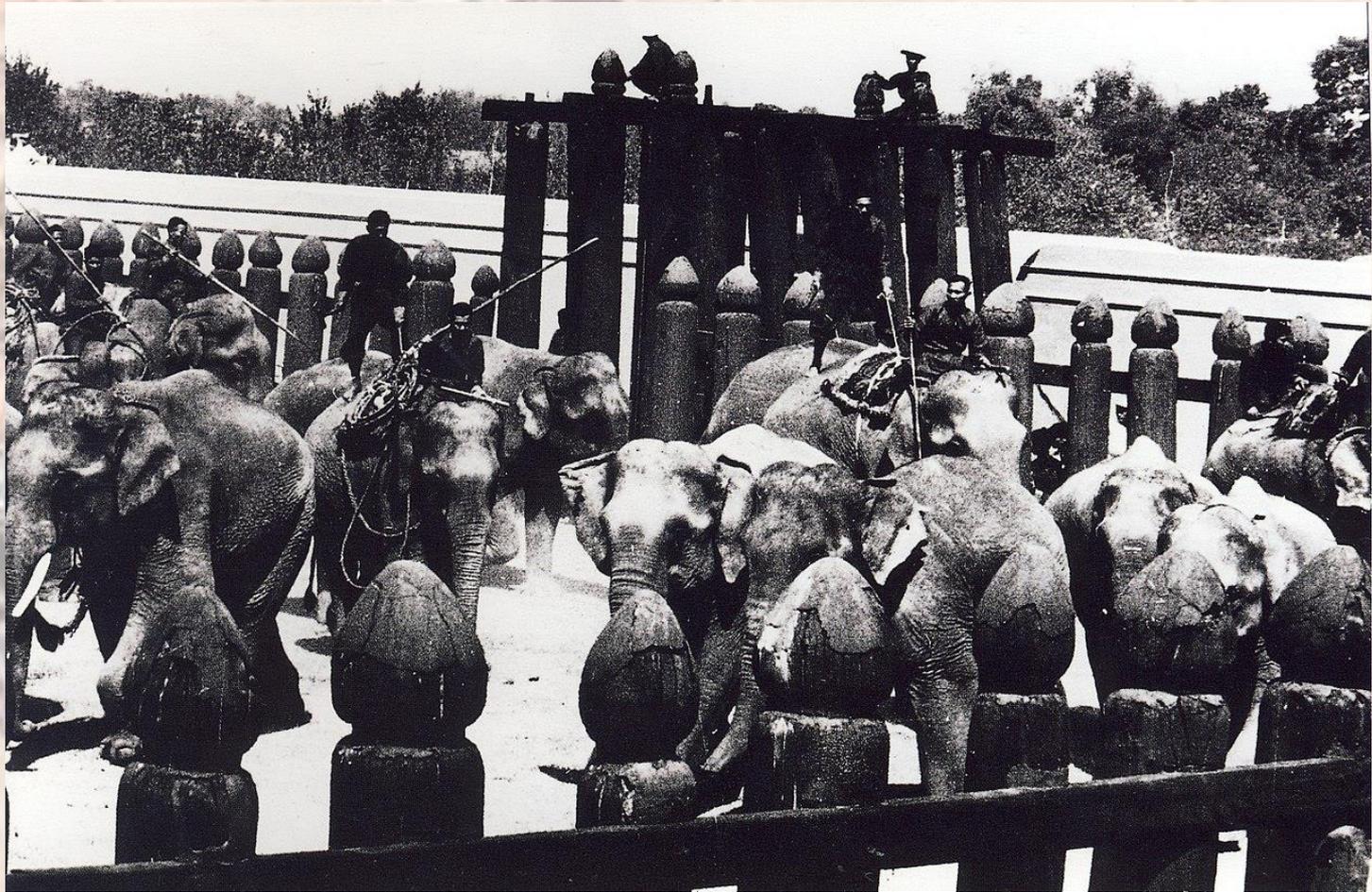
ทั้งหมด ต้อนเข้าพะเนียดเพื่อคล้องช้างได้ทันที

และดูแลช้างเผือก

(มีกรมย่อย เช่น กรมช้างต้น เป็นต้น)

การคล้องช้างเข้าเพนียด

<https://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%8A%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%87>

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

6 กรมพระสุรัสวดี หรือกรมเสนาบดี

- เจ้ากรม คือ พระยาราชสุภาวดี มีหน้าที่ **จัดทำบัญชีรายชื่อคนทั่วราชอาณาจักร ทำทะเบียนไพร่**
- ทะเบียนไพร่พล เรียกว่า **บัญชีหางว่าว**
- วิธีการ คือ **สักเลก** เพื่อเกณฑ์คนเข้ารับราชการ
หน่วยงานนี้ภาระงานมากจึงแบ่งหน่วยงาน**ออกเป็น 3 หน่วย** (ฝ่ายขวาดูแลภาคเหนือ)
- ฝ่ายซ้ายดูแลภาคใต้
- และส่วนกลางทำหน้าที่สักเลกคนในเมืองหลวงและเมืองที่ขึ้นกับเมืองหลวง)

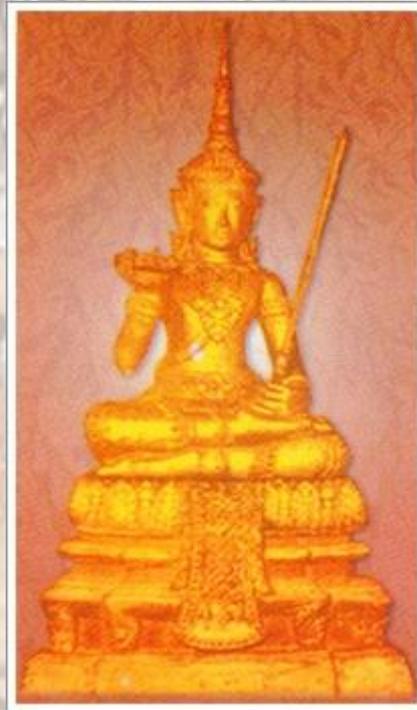
พระสุรัสวดี" เป็นรูปเทวดานั่งอยู่บนฐานสูงมีผ้าทิพย์ห้อยหน้าพระหัตถ์ซ้ายถือพระขรรค์
พระหัตถ์ขวาถือสารบัญชี่ไพรีพล

ปัจจุบันรูปแกะสลักลอยของ "พระสุรัสวดี" ซึ่งทำด้วยไม้โดยช่างหลวงสมัยกรุงธนบุรี
ยังคงเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ณ ห้องอาวุธ ตู้ ๒๙๕ หมายเลขวัตถุ ถ.๑-๑ ซึ่งกระทรวงกลาโหมจัดส่งไปให้เมื่อคราวก่อตั้งพิพิธภัณฑ

อ้างอิงที่มา กรมกำลังพลทหาร

<https://j1.rtarf.mi.th/new/index.php/2016-11-11-08-34-23/2016-11-11-08-36-57>

ข้อสังเกตเรื่องการขึ้นทะเบียนไพร่

การทำบัญชีไพร่ จะขึ้นบัญชีทั้งชายหญิงและพระ เพื่อให้ทราบจำนวน
เพศหญิงจะต้องทำบัญชีบุตรที่เกิดมาว่าจะสังกัดกรมกองใด (ปกติบุตรที่เกิด
มาใหม่จะสังกัดกับบิดา ยกเว้นบุตรที่หาบิดาไม่ได้ จะขึ้นกับกรมของ
มารดา

เด็กอายุ 3-4 ปี(บางทีก็อายุประมาณ 9 ขวบ) ต้องขึ้นบัญชี
เมื่อฉกรรจ์จะสักเลข (อาจสักที่ข้อมือ บ่า คอ หน้าแข้ง)เพื่อระบุสังกัด
(ถ้าพิการจะสักพิการ)

ถ้าอายุครบ60 ปีหรือมีบุตรรับราชการแทน จะสักชรา(ต้องมีบุตร 3 คน)

ข้อยกเว้นการสักเลก

ผู้มีศักดินา 400 ไร่ขึ้นไป **ไม่ต้องสักเลก**

แต่จะลงรายละเอียดในเอกสาร

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

8 . กรมแพทย์

มีหน่วยงาน ได้แก่

1 หมอสำหรับว่าความ คือมีหน้าที่ **พิสูจน์ยาพิษ** อย่างเดียว

2 หมอรองพระโอษฐ์ (หมอยา) ทำหน้าที่ **รักษาและปรุงยา**

3 หมอนวด ทำหน้าที่ **หมอรักษาเวลาเดินทางไกล**

(เจ้านายทุกพระองค์จะมีหมอนวดรักษาเมื่อเดินทางไกล)

- **หมายเหตุ** เมื่อมีการเดินทางไกล ต้องมีหมอทั้ง 3 หน่วยติดตามขบวนเสมอ

การปฏิรูปส่วนกลางในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

- 9 กรมโหร

มีหน้าที่ **จดเหตุการณ์ประจำปีทั้งที่สำคัญ**

และ ไม่สำคัญ

เรียกว่าปุมโหร (ประกอบด้วยปุมโหร และปุมทัฬห)

*****พัฒนาการนำไปสู่การจดบันทึกแบบพงศาวดาร**

ซึ่งมีการบันทึกที่สำคัญ เช่น พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ

ระบบศักดินา

- ระบบศักดินา คือ การจัดระเบียบโครงสร้างของคนในสังคม เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

“ศักดิ” หมายถึงฐานะหรือชนชั้นของคนในสังคม ได้แก่ ชากฎาเน็ด ตำแหน่งหน้าที่ซึ่งเป็นบรรดาศักดิ์

“นา ” หมายถึง ที่ดิน ที่นา อันเป็นปัจจัยพื้นฐานการผลิต ทำให้เกิดผลผลิต สร้างความมั่นคงร่ำรวย

ทำเนียบศักดินา

- ทำเนียบศักดินา ปรากฏใน พระไอยการตำแหน่งนาพลเรือน และ พระไอยการตำแหน่งนาทหารหัวเมือง

เชื่อกันว่าประกาศใช้ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
และชำระขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 1

ทำเนียบตำแหน่งนาพลเรือน

ชาติกำเนิด	เจ้านายที่ทรงกรม(ไร่)	เจ้านายที่ยังไม่ทรงกรม(ไร่)
1 ตำแหน่ง มหาอุปราช (สมเด็จพระอนุชาธิราช) (สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ)	100,000	-
2 สมเด็จพระอนุชา(เจ้าฟ้า)	50,000	20,000
3 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ(เจ้าฟ้า)	40,000	15,000
4 พระอนุชา(พระองค์เจ้า)	15,000	7,000
5 พระเจ้าลูกเธอ (พระองค์เจ้า)	15,000	6,000
6 สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ	15,000	6,000
7 พระเจ้าหลานเธอ	11,000	4,000
8 หม่อมเจ้า	2,500	
9 หม่อมราชวงศ์	500	

ศักดิ์นา ข้าราชการฝ่ายใน

ตำแหน่ง	ศักดิ์นา(ไร่)
สมเด็จพระพี่เลี้ยง (ท้าว วรจันทร์)	1,000
นางท้าวพระสนมเอก ทั้ง 4 -ท้าวอินทสุเรนทร์ ท้าวศรีสุดาจันทร์ ท้าวอินทเทวี ท้าวศรีจุฬาลักษณ์	1,000
แม่เจ้า แม่นาง นักพฤตศิขรา	1,000
ฉลองพระโอษฐ์ทั้ง 4 (ท้าวสมศักดิ์ ท้าวโสภา ท้าวศรีสัจจา ท้าวอินทสุรียา)	1,000
นางพระสนม นางพระกำนัล	800
นางกำนัลแต่งเครื่องวิเศษ (ทำเครื่องเสวย)	600
นางสนม พระพี่เลี้ยง (พระอนุชา พระราชกุมาร พระราชกุมารี)	400
พระสนม พระพี่เลี้ยง (ราชบุตร ราชনীดดา)	200
สาวใช้ต่างกรม	100

“พระยานาหมื่น” ขุนนางชั้นสูง / ฝ้ายพลเรือน

ยศ	ราชทินนาม	บรรดาศักดิ์ / ตำแหน่ง	ศักดินา(ไร่)
เจ้าพระยา	จักรีศรีอภินครักษ์	อัครมหาเสนาบดีสมุหนายก	10,000
พระยา	ยมราช	เสนาบดีกรมพระนครบาล(เมือง)	10,000
พระยา	ธรรมาธิบดี	เสนาบดีกรมพระ	10,000
พระยา	ศรีธรรมาธิราช	เสนาบดีกรมพระ	10,000
พระยา	พลเทพ	เสนาบดีกรมพระ	10,000
พระยา	พระเสด็จ	เสนาบดี หรือกรมธรรมการ	10,000
	สุเรนทราธิบดี		
พระมหาราชครู	พระครูมหิธร	การฝ้ายพระราชพิธี (พราหมณ์โหรดา)	10,000
พระมหาราชครู	พระราชาครู	ว่าการฝ้ายที่ปรึกษา	10,000
ปุโรหิตาจารย์	-	พราหมณ์ที่ปรึกษา(กฏหมาย)	10,000

“พระยานาหมื่น” ขุนนางชั้นสูง /ฝ่ายทหาร

ยศ	ราชทินนาม	บรรดาศักดิ์หรือตำแหน่ง	ศักดินา/ไร่
เจ้าพระยา	เสนาบดี	อัครมหาเสนาบดีว่าที่สมุหพระกลาโหม	10,000
พระยา	สีหราชเดโชชัย	เสนาบดีประจำกรุง	10,000
พระยา	ท้าวหน้า	เสนาบดีประจำกรุง	10,000
เจ้าพระยา	สุรสีห์	เจ้าเมืองกินเมืองพิษณุโลก (เมืองเอก)	10,000
เจ้าพระยา	ศรีธรรมราช	เจ้าเมืองกินเมืองนครศรีธรรมราช (เมืองเอก)	10,000
พระยา	เกษมสงคราม	เจ้าเมืองกินเมืองสวรรคโลก (เมืองโท)	10,000
พระยา	รามณรงค์	เจ้าเมืองกินเมืองกำแพงเพชร (เมืองโท)	10,000
พระยา	ศรีธรรมมาโคกราช	เจ้าเมืองกินเมืองสุโขทัย (เมืองโท)	10,000
พระยา	เพชรรัตนสงคราม	เจ้าเมืองกินเมืองเพชรบูรณ์ (เมืองโท)	10,000
พระยา	กำแพงสงคราม	เจ้าเมืองกินเมืองนครราชสีมา (เมืองโท)	10,000
พระยา	ไชยาธิบดี	เจ้าเมืองกินเมือง ตะนาวศรี (เมืองโท)	10,000

คักตินาภิกษุสงฆ์และนักบวช

สถานภาพพระสงฆ์/ นักบวช	เสมอณา(คักตินา)/ ไร่
พระครูผู้ธรรม	2,400
พระครูไม่ผู้ธรรม	1,000
พระภิกษุผู้ธรรม	600
พระภิกษุไม่ผู้ธรรม	400
สามเณรผู้ธรรม	300
สามเณรไม่ผู้ธรรม	200
พราหมณ์ผู้ศิลปศาสตร์	400
พราหมณ์มัธยม	200
ตาปะขาวผู้ธรรม	200
ตาปะขาวไม่ผู้ธรรม	100

ศักดิ์นาไพร่/ราษฎร

ชนิดไพร่	ลักษณะงาน	ศักดิ์นา / ไร่
ไพร่หัวงาน	รับราชการ - งานเจ้าขุนมูลนาย	25
ไพร่มีคร้ว	พวกคร้วอพยพ	20
ไพร่ราบ	ไพร่ทั่วไปที่ถูกเกณฑ์	15
ไพร่เลว	ไพร่ชั้นต่ำฐานะดึกว่าทาส	10
ยากจก(ยากจน)	อดอยาก อดมือกินมือ	5
วณิพก	ขอทาน	5
ทาสและลูกทาส	ชั้นต่ำสุดในสังคม	5

พระราชวังในสมัยอยุธยา

แผนผังอยุธยา

พระราชวังจันทรถesm หรือวังหน้า ในสมัยอยุธยา

(คลองคู่อหน้า) ตำบลหัวรอ

สร้างขึ้นในราวสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เพื่อให้เป็นที่ประทับพระนเรศวร

ตำแหน่ง **กรมพระราชวังบวรสถานมงคล**

วังหลัง

- พระราชวังสวนหลวง หรือ วังหลัง ตั้งอยู่ริมวัดสบสวรรค์ ตำบลท่าवासูกกรี อ.พระนครศรีอยุธยา
- สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช เพื่อให้เป็นที่ประทับของสมเด็จพระเอกาทศรถ
- ตำแหน่ง กรมพระราชวังบวรสถานพิมุข

วังหลัง ตั้งอยู่ริมวัดสบสวรรค์

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติขุนนาง

พระราชกำหนดในสมัยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ได้กำหนดคุณสมบัติผู้ที่จะเป็นขุนนาง ประกอบด้วยคุณวุฒิ 4 ประการ

- 1. ชาติวุฒิ (ชาติกำเนิด)
- 2. วัยวุฒิ (31 ปีขึ้นไป)
- 3. คุณวุฒิ (มีความรู้ฝ่ายทหารพลเรือนอย่างชำนาญ)
- 4. ปัญญาวุฒิ (มีความชาญฉลาดสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้)

กบฏไพร่ สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์

ข้อมูลอ้างอิง วารสารศิลปวัฒนธรรม (ออนไลน์)

https://www.silpa-mag.com/history/article_63887

จบการบรรยาย

